

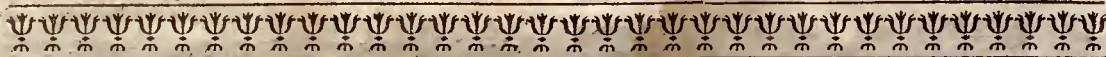
ԼՐՈՅ ԳԻՐ

ՄԵՆՈՒ ՏԼԻՐՈՒԹԵԼՆՆ ՕՍՄԵԼՆԵԼՆ

ԼՈՒՆՏԻՆ ԸՄ ՏՊԵԳՐՈՒԹԵԼՆ — ՆՈՒՄԻՐԸ 26

ՅԱՄԻ ՏԵԱՌՆ 1832 ՄԱՅԻՍԻ 14: ՈՐ Է 1514 ՋԻԼՔԻՃՃԵԻ Ը

Դ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ:

ԳՈՐԾԻՆԵՐԻՒՆ

Ինքնակալը՝ իր ծառայից վրայ ունեցած գթութեամբ հարկադրութեան, այս զեկնճճի 4 ին՝ շաբաթ օրը գափուտան խալիլ Րեֆաիլ փաշային՝ խանախլի ըսված ծովեզեքին վեր ի կողմը եղած բարձրահայեաց ապարանքը գնաց:

Եւ այն ապահով տեղը՝ Լըբային հրամանով՝ Պայմագամ փաշային, և Սէրաքէր փաշային, և Ֆէրիքի ապքերի խոստա Մհմետ փաշային, և Քէհեա պէկը, և Տէֆթերտար և Րէիս Էֆէնտինները հոն եկան: Եւ թագաւորին ոտքը համբուրելով փառաւորութեամբ արժանացան: Եւ այն գիշերը հոն մնացին:

Եւ միւս օրը մեկ քանի մեծամեծ գործքեր խորհրդակցելու մտօք՝ կրկին Ինքնակալին առջևը եկան: Եւ յետոյ մեկ բանին հրամանով Լըբային՝ իրենց տեղերը ետ դարձան:

Եւ թագաւորը գիշերմը ևս հոն մնալով, Գափուտան փաշային կրկնապահ տիկ ուրախացուց:

Պօնայի նախկին բզէշի Խարահիմ փաշային՝ միայն Պօնային նահանգը վրայէն առնուիլ, և բզէշուի վրայն մնալով՝ դէպի Սանաստը քաղաքի կողմը երթալուն հրամանը ստիպեց յառաջ Լըբային կողմանէ եղած էր:

Ուստի նոյն բզէշուր բերդը այժմեան Պօնայի բզէշի Սահմուտ համաի փաշային դալուն սպասելով՝ Փերէշինէյի մէջը կրկենար, և ապստամբներուն չարութիւնը բառնալու կըհետեւէր: Սահմուտ համաի փաշային ալ եկաւ հասաւ, և մինչև Եհնի փաղար երթալով տիրեց, և այս պատճառով վերոյիշեալ Խարահիմ փաշային՝ այն կողմերը մնալը հարկաւոր չեղաւ:

Եւ որովհետև հաւատարիմ և երախտաւոր բզէշիներէն մեկն էր, անոր հաժգ

մար արքայական գլխուն՝ Սերեզի կողմին կառավարութիւն իրեն յանձնընկացաւ . և այն կողմին նախկին կառավար Եսաթուպ փաշայն ալ որ Փրօքվէզէին պահպանութեանը համար հրամանատարը գլխունընկած էր , նոյն հրամանատարութեան վէջը ջանք ունենալով իրեն վրայ կրկին հաստատուի տրըվեցաւ :

Բաջին իմամ Բըքային՝ և Բնատուրուի գաղէսքէր սէյիտ Սէհէմմէտ ղէյնէլ տպիտին էֆէնտիին՝ գաղէսքէրութե ժամանակաւոր պաշտօնին վրայ վերադիւր եղած ժամանակն ալ անցեալ ամսոյն վերջը լըրացաւ :

Ուստի նոյն պաշտօնին՝ այս ղելճճէին սկիզբէն տիրելով , երեւելի իւլամաներէն՝ Բնատուրուի աստիճան ունեցող և Բըքայի կենաց մշտնջենաւորութիւնը աղօթօղ՝ ետհեա զատէ Սէհէմմէտ սայիտ էֆէնտիին շնորհեցաւ :

Եւ ղէյնէլ Բպիտին էֆէնտիին ալ թագաւորական պաշտօնին մէջը գլխունընկէն ի զստ , իրաւագէտ և գիտուն՝ և շնորհաց և պարգևաց արժանաւոր անձն ըլլալով՝ Թագաւորը գիտնալով , յիշեալ ամսոյն 3 ին՝ ուրբաթ օրը՝ անոր յառաջմանէ պարգև ըրած արքայական նշանը փոխեց . և նոյն օրը իր վէհափառութե առջևը՝ Բումէլիի գաղէսքէրութե բարձր աստիճանը շնորհելով , նոյն աստիճանին վայելուչ ծանրագին նշան ալ պարգևեց :

Եւ Ետհեա զատէ էֆէնտիին ալ հաւատարմութիւն համար , Բնատուրուի աստիճանին մէջը գլխունընկող մեկ քանի անձանց պարգև եղած նշաններուն համեմատ նշանմը պարգևեց իւր ուրախացուց :

Պօսնայի բեգէի Սահմուտ համոխ փաշայն՝ նախ Պանապա գիւղաքաղաքը պատերազմելով տիրեց , և յետոյ Ենիփաղարի կողմը գնաց . և Պանապայի յաղթութիւնը՝ Ենիփաղարի մէջը

գլխունընկող ապստամբներուն սիրտը վախ ձրգեց . ուստի յիշեալ փաշայն երբոր գիւղաքաղաքէն երեք ժամ հեռու խաներուն հասաւ , ապստամբները վախնալով , հիւսէյին խափտան ըսլած չարին կողմանէ միւսէլիմ գլխունընկող հաճի Սոյօ անուն անիրաւին հետ բոլորն ալ փախած էին . անոր համար այն տեղաց բնակիչները՝ մեղաց գոչելով , և ներողական հրամանագիր խնդրելով , աղաքանաց գիր մատուցին :

Եւ յիշեալ փաշայն ալ ներողական հրամանագիրը ուղարկեց . և անցեալ ղելլաւտէի ամսոյն 20 ին՝ շաբաթ օրը ինք ալ հետը եղած բոլոր քաջայաղծ զօրքերովը՝ Պօսնային բանակին համարված Ենիփաղար գիւղաքաղաքը գնաց , և այս կերպով տիրեց :

Եւ այն գիւղաքաղաքէն 12 ժամ հեռու՝ Սինէ ըսլած բերդին մէջը պահպանվող ապստամբները պատժելու , և բնաջնջ ընելու համար , յիշեալ համոխ փաշայն կողմանէ հրամանատար և զօրք խըրկըված էր :

Ուստի նոյն բերդին մէջը գլխունընկող ապստամբները՝ ներս չընկողէլու համար թէև դէմ կեցերէն , բայց արքունի քաջայաղծ զօրքերը՝ գիւղաքաղաքէն կէս ժամ հեռու եղած տեղմը երթալով , նոյն ապստամբները վախնալով փախերէն . և բնակիչներն ալ մեղաց գոչերէն :

Եւ նոյն բերդը բոլոր թնդանօթներով և պատերազմական պիտոյքներով տիրված ըլլալուն՝ ուրախական լուրերը , այս անգամ Եպարքոսին կողմանէ մեկ զմեկու ետեւ եկած գլխունընկող մէջը յիշված էր :

Եւ այս յաջողութե և յաղթութե նշաններով օգնութիւն յաւիտենականին , Պօսնային վերադառնալով՝ այս մերձ օրերս մեկ գեղեցիկ վախճանիմը հասնիլը յայտնապէս կերևի : Եւ այս ուրախահոտ լուրը բերող եպարքոսին սուրհանդակներուն (թաթարներուն) կապա հագցնելով պարգևներ տրըված է :

Արքունի տպարանին վերահացուի՝
արքունի մեծամեծներէն՝ այժմեան մա-
սարիֆաթ նազըրի հաճի Իսլահաճիմ սա-
խա էֆէնտիին՝ մուխադայի կերպով
յանձնըլած էր ։

Հիմա այն տպարանին գործքերը՝ ար-
քունի թագաւիմի վագայէ խանէին կը-
ցորդելով, ուսման հետեւողներուն պէտք
եղած գործածելու գրքերը տըպւելու
և շտապելու դիտաւորուէ, նոյն Ա տ-
գայէ խանէի նազըրին գիտուէր և վե-
րահացուէր ՚ի գործ դըրվելը՝ արքայա-
կան կողմանէ հրաման եղաւ ։

Աստի նոյն Սախա էֆէնտիին յանձ-
նըլած արքունի տպարանը՝ և անոր մէ-
ջի (տէմիր սաշ) եղած գործիքներէն ՚ի
զատ, իրէն ստացվածքը եղած տպարա-
նին տեղը և մեկ քանի գործիքները՝ ի-
րէն հաւատարմական ծառայութիւնը ա-
ռանց փոխարենի ընծայեց տէրուէր ։
և ընծայեալ ընդունելի եղաւ ։

Եւ այն յիշեալ բոլոր գործիքները
պէտք եղած տեղը գրուելէն յետոյ, վե-
րոյիշեալ թագաւիմի վագայի խանէ նա-
զըրին վրայ դարձաւ ։ և ուրիշ գործիք-
ներուն ամեն պարագաները՝ արքունի
կանոններուն համեմատելով, ՚ի գործ-
դրվելը Տէֆթէրտար էֆէնտիին յանձ-
նըվեցաւ ։

Պալատայի այժմեան նազըր՝ և
նաւահանգըստի (լիմանի) հրամանա-
տար՝ Սարիմ պէկին աղէկ կառավարու-
թիւն համար, այս անգամ արքայական
գիտութենէն խափուճիպաշիւթի աս-
տիճանը իրէն շնորհեցաւ ։

Եւ լաւ գրագիր և հանձարեղ և գի-
տուէ յառաջագէտ եղծները՝ միշտ ար-
քայական պարգեւաց և շնորհումներուն
արժանի ըլլալին յայտնի է ։ անոր հա-
մար յառաջմանէ մեռնող արքունի թու-
ուս խաւիմիին քեսէտար՝ զէքեայի էֆէն-
տիին տղան Սէհէմմէտ պէկը յառա-
ջագէտ ըլլալով, և նոյն խաւիմիին մէջը

շարունակ գրանըվելով, արքայական
գիտութենէն իրէն խոճակեանութիւն
պարգեւեցաւ ։

ԳՐԹՊ ՕՐԵՅ

Յառաջին ժամանակները եթէ մեկ
տեղմը զօրքեր խորհրվել հարկաւոր ըլ-
լար, կըթրված չըլլալուն համար՝ ճա-
նապարհին մեկ զմեկու նայելով, քաղաք
ներու աղքատ ժողովրդին չը բաժնի-
րուութիւնին չէր մնար ։ և ամենուն ալ
ձանձրութիւն և նեղութիւն տալերնին
յայտնի էր ։

Սակայն այժմ գոհուի միջ ինքնակա-
լին գեղեցիկ կարգադրուէ պտուղը ըլ-
լալով այս կըթեալ արքունի և մանսու-
րէ զօրքերը՝ որ հեռվէտէ շատնալուն
բոլորն ալ յոյս և փափագ ունին, նոյն
զօրքերը միշտ Արքային կամբը յառաջ
աննելու և իրենց կանոնական գրքին
հարկադրութեամբը շարժելու ջանքը
նենին կերելի ։

Մանսուանգ Ագիպտոսի գործքին
համար՝ Մանսուրի կողմը խորհրված
պարսն արքունի և մանսուրէ զօրքերը՝
ճանապարհին պարկէշտութեամբ և գո-
վելի շարժմանքներով հանդարտ եր-
թալուն համար, տեղ տեղ գրանըվող
բնակիչները շնորհակալութիւնը ցոյց տա-
լով բարեմտութիւն ընենին կըրտվի ։

Եւ ասոր նման յառաջմանէ ետեւ-
քոս՝ և այժմ Գարահիսարի և Մէնթէ-
շէի գաւառներուն բեգշիւ՝ թեուֆ փա-
շայի կողմանէ, և թէ Վէօթասէտի գա-
ւառին միւսեւլիմ՝ խափուճի պաշի Սա-
լիլ քեամիլ աղայի կողմանէ այս անգամ
զատ զատ եկած գրքերուն մէջը վերո-
յիշեալ զօրաց համար ցնծուի և շնորհա-
կալութիւն ցոյց տըված են ։ Սոյնպէս այն
զօրաց զօրավարներուն՝ իրենց անցած
տեղերուն կողմանէ ալ յարգուի տեա-
նալին յիշած են ։

Եւ երբ այս գրերը Խնքնակալը տեսաւ, որ իր կարգադրեալ զօրքերուն՝ և թէ անոնց յարգումն տրվող արքայական ծառայներուն՝ ասանկ գեղեցիկ շարժմանքները, իր ունեցած բարի կամեցողութիւնը համեմատելով, խնդուէր պատճառ եղաւ :

Եւ նոյն զօրքերուն ասանկ բարեկարգութիւնը իր յաջողութիւնը և յաղթութիւնը համար՝ աղօթելու ամենալազաւոր ըրաւ :

Երբունի թէրսանէին մէջը թագաւորական նաւերը շատցնելու դիտաւորուէ՞, ասկէց յառաջ Մէրիգայի երկրէն արքայանիստ քաղաքը եկած՝ վարպետութիւն շինված մեկ նոր (գուրվէթ) ըսված նաւը, այս անգամ մեծի տէրութեան կողմանէ ծախու առնուլեցաւ . և անունը (մէսիրի ֆէրաճ), քի՛ գուարձալի զբօսարան դրուեցաւ :

Եւ ասկէց յառաջ Սինապին կողմը շինված (խարիդ) նաւին անունը (նէճաթի ֆէր), քի՛ ապահով աղատութիւն կոչուեցաւ :

Եւ Սիապի նաղբը խափուճի պաշէ Սուստաֆա աղայի ձեռամբը՝ նոյն կողմը շինված արքունի (ֆուխաթոնը), Խնքնակալին բարի ջանացողութիւնը կատարված՝ արքունի թէրսանէն եկաւ . և անոր անուն ալ (ամիլի իլաճ), քի՛ օգնութիւն անպին կոչուեցաւ :

Ամագովի նաղբը խափուճի պաշէ Խիւսրէվ պէկը՝ զինվորի կարգը մանալ խիստ կը բաղձար . անոր համար մեկ քանի ազգականներով մեկ տեղ՝ արքայանիստ քաղաքը եկաւ . և առաջներդ գունդին՝ հինգերորդ թափօրին՝ առաջներդ պէօրլէկին մէջը եղող առաջին տասնապետին՝ առաջին զինվոր դրուեցաւ :

Եւ հասարակ զօրաց կարգը միտնալով՝ կըթուլէ հետեւեցաւ :

Եւ այս Խիւսրէվ պէկը հասարակ զօրաց կըթուլէր սորվէլէն յետոյ, փորձովելով տասնապետ դրուեցաւ . և իր ներքեւը եղողները լաւ կառավարելով, և իրէն վերաբերեալ գործքին մէջը՝ պէտք եղած կերպով աղէկ ջանք և յառաջագիմնութիւն յոյց տալով, զօրքերու գունդին կըթուլէր ալ սորվեցաւ . և յետոյ չափը դրուեցաւ : Եւ հետ վհետէ որչափ կըթուլէ և պատերազմական արհեստի տեղեկացաւ, այնքան ալ աստիճանով մեծցաւ :

Երջուպէս՝ տսոր ասանկ ջանքը, և յառաջագիմնութիւնը, և հազարապետուէն աստիճանի արժանի ըլլալը, մեծարուէր սպէր փաշայն իր աղաչանաց գրովը Խնքնակալին ազգարարութիւնը ըրաւ :

Եւ բարեխնամ Մըքայն ալ՝ նոյն աղաչանաց կերպով, յիշեալ Խիւսրէվ պէկին հազարապետութեան աստիճանը շնորհեց :

Եւ ժամանակէմը՝ ի վեր իր նաղբերուէ պաշտօնէն զատված ըլլալուն համար, այս անգամ հրամանով Մըքայն իր պաշտօնատարուէ կողմնալ խրոխուեցաւ :

Եւ ահա՛ այս Խիւսրէվ պէկին՝ զօրաց կըթուլութեան կարգը մոնալու ջանք ըրած փափաքին պտուղէն՝ ասանկ մեկ յարգի աստիճանիմը արժանացաւ : Եւ իր ընկերներուն մէջը գլխաւոր, և իր նման հաւասար եղողներուն մէջը նախանձաւոր, և իր հայրենիքին մէջը երեւելի ըլլալէն ի զատ, այսուհետեւ ալ ունեցած ջանքը օրըստ օրէ ավելցնելով՝ որքան կըթուլէ մէջ յառաջագիմն ըլլայ, այնքան ալ թագաւորական զանազան պարգևաց արժանի ըլլալուն կարծիք չըկայ :

Եւ այս գործքը՝ Մըքայն հովանաւորութիւնը պահպանեալ բոլոր իր բաղաքներուն մէջը գրանրվող երեւելիներուն, և մեծատուններուն, և անոնց զաւակներուն օրինակ ըլլալով, ջանք և փափաք ընէլուն՝ կատարեալ պատաճառ եղած է :

Ի պատճառն անոնք ալ զօրաց կըթուիր
 և պատերազմական արհեստը ուսանելու
 և ուսուցանելու ջանք ընեն , և իրենց
 բաղձանքը գործքով յառաջ բերելու
 ըլլան , ինքնակալին բարի դիտաւորութիւն
 ցանկացող համարվելուն ՚ի վատ , թէ
 կարգադրութիւն մեծ օգուտներուն , և
 թէ Լ. քրային հաճելի գըտնուելով կերպ
 կերպ թուեալ արժանի ըլլալին արեւ-
 դական պէս յայտնի է :

ԳՈՐԾ՝Ք ԼՐՏԱՒԻՆ

Գօլեռա ցաւին հանդիպողներուն վրայ երեւ-
 ցած նշանները :

Լ. յս ցաւէն կատարեալ առողջութիւն
 գտնալը , նոյն ցաւին հանդիպող հիվան
 դին՝ դեղը շուտով հասցընելով կըլլայ .
 և այն օգնող դեղը՝ ցաւին պատահած
 ժամանակը որքան շուտով հասցըվի ,
 այնքան շուտով առողջանալը կարելի է :
 Իսկ այս ակտիւն պատահած տեղերուն
 մէջը՝ մինչև հիմա փորձով հաստատված
 շատ նշաններէն ասանկ ըլլալը յայտնի է :

Առաի մեկ մարդու մը երբ որ Գօ-
 լեռա ցաւը իրեն պատահելու ըլլայ ,
 յայտնի գլխաւոր նշանները ամեն մար-
 դուն գիտնալ հարկ ըլլալով , շատ ան-
 գամ գիշեր ատեն կ'առաւելան մօտ՝ Գօ
 լեռա ցաւին հանդիպող մարդուն պատա-
 հած և երեցած նշանները ասոնք են :

Նախ՝ բոլոր անդամներուն թուլութիւն
 և տկարութիւնը գալով և սաստիկ ածուխի
 հոտ իրեն զարկածի պէս՝ գլխուն ծան-
 րութիւնը և գլխու պըտըտիւն և սերսէմու-
 թիւնը կըսրտատահի . և երեսն ալ այլակերպ
 ձևեր փոխուելով , շատ անգամ արձիճի
 դոյնի և մալիի մօտ՝ մեկ կերպմը դեղ-
 նութի կըպատահի :

Երկրորդ՝ նայվածքն ալ արտառոց
 կերպմը կըլլայ , մինչդեռ աչքերուն բնա-
 կան լոյսը և պայծառութիւնը կըկորսուի .
 նաև ակորժակը կըպակսի և կըբարձրվի :

Երրորդ՝ ծարաւութիւնը պատահելով ,
 պաղ բաներ խմելու համար չափէ դուրս
 բաղձանքմը կուգայ :

Չորրորդ՝ կուրծքին մեկ կերպմը նե-
 դութի և տառապանք կըպատահի , և ըս-
 տամոքսին մէջը մեկ տաքութիւնը և տո-
 չորութիւնը կըզգայ , և ստամոքսին մէջը վե-
 րի կողմէն սկսելով՝ դէպ ՚ի վարի կողմը
 կողերուն ներքեւ և սնակուշտը ժամա-
 նակ ժամանակ խիթեր (սանձիներ) և
 ցաւեր կիմնայ :

Հինգերորդ՝ աղիքի և փորի գոռում
 և խուլունձի ցաւեր , և յետոյ փորու-
 ծութի կըսրտատահի . և երբեմն փորու-
 ծութի պատճառով յիշեալ ցաւերը թե-
 թեւալու պէս կերեւն :

Ս. եցերորդ՝ մարդուն յայտնի մոր-
 թիին ցրտութիւն և չորութիւն պատահելով ,
 երբեմն պաղ քրտնքմը կուգայ :

Եւթմերորդ՝ կըլլայ որ կոնակի ոսկո-
 րին դէպ ՚ի երկայնութիւնը ցուրտէն դո-
 ղալու պէս կերպեր կիմնայ , և մողե-
 րուն ալ ցուրտ հովմը փրշած ժամանա
 կին պէս մեկ կերպմը կուգայ իրեն :

Գօլեռա ցաւին՝ մարդու անձին պը-
 լը չկելը և տիւրելը ծանուցանող այս յի-
 շեալ կերպ կերպ նշանները վերոգրեալ
 կերպովը միշտ չըպատահիր . և ամեն հի-
 վանդի վրայ միանգամայն չըտեսնուիր :

Օրինակ իցէ՝ յիշեալ նշաններուն
 շատը , մանաւանդ երեսի գունի փոփո-
 խութիւնը , անդամներու թուլութիւնը , և
 ստամոքսի մէջ տաքութիւն և բորբոքը , և
 աղիքներուն և փորի գոռումը , և մոր-
 թիի վրայ պաղութիւնը երեցած ժամա-
 նակը՝ խիցն մեկ վարպետ բժիշկմը
 կանչել հարկ է :

Լ. յս ցաւը ասկէց յառաջ շատ եր-
 կիրներ պատահեցաւ . և այս ժամանակ-
 ներս գոհրէի և շորհակալութիւն բարե-
 բարին՝ թէպէտ պատահելը լըված չէ ,
 սակայն այս խօսքերս առողջութե պատ-
 ճառ և պահպանող ըլլալը մտածելով ,
 հաստատուեալ օգտին համար տպվեցաւ :

Գօլէճա ցաւին հանդիպող հիվանդին մինչև ճարտար բժիշկը գայ հասնի, շուտովմը ՚ի գործ դնելու պահպանողական դեղերը ասոնք են :

Գօլէճա ցաւին երբոր մեկ մարդմը հանդիպի, իսկոյն արտաքուստ մորթւո՛ւ ժովմը այնքան շուիեն, մինչև տաք ցընելով՝ ներքի ջերմութիւնը մարմնոյն վրայ գայ :

Ենոր համար այն ցաւին հանդիպողը մերկացընելով, նախ խիստ ջեռուցած՝ կամ թէ կրակով լեցուն արթուելով (իւ թիւով) իւթիւնմիշ եղած երկու բըր դեղէն ծածկոյթի մէջ պառկըցընեն . և յետոյ նոյն ծածկոյթով պահպանած մարմնոյն վրայ՝ տաք ցուցած իւթիւ, և կամ թէ կրակով լեցուն իւթիւմը ծայրէ ՚ի ծայր կամաց կամաց պըտըցընեն :

Եւ այնպէս այն իւթիւն անոր ըստամբախն խոր տեղերը, և սրտին վրայ, և անթերուն (խօլթուխներուն) ներքեւ, քիչմը աւելի թողուն . և հիվանդին մարմնը՝ բաղանիքի մաղեղէն չոր քեսէով, կամ տաք ցնօղ շիւլու մէջ հէմով, կամ բըրդեղէն կամ ֆանէլայի կըտորովմը, ուժով և շաակէկ շիւեն :

Եւ այս շիւլու գործքը եթէ կարելի է, երկու մարդու ձեռամբ ըլլայ . և այն երկու մարդը՝ հիվանդին կէս մարմնը մեկ ատենմը դատ շիւեն . և հիվանդը մըտեցընելէն՝ միշտ զգուշանան :

Եւ այն շիւլու մէջ հէմին բաղադրուն կերպը՝ որ ներքեւ պիտի յիշենք, անկէց զանազան օգուտներ տեսնալու յոյսը փորձով հաստատված է :

Եւ մէջ հէմին բաղադրութի կերպը այս է . 150 արէմ բախի, 75 արէմ բարկ քացախ, 4 արէմ ծեծած հառատու, և 2 արէմ քեափուր, և 2 արէմ պիպեռ, և մեկ գլուխ ծեծած սխտոր, ասոնք ամ մէնը մեկ տեղ բերանը ամուր գոցուած շիշէմը մէջ դնելով՝ արեգական դէմ կամ թէ տաք տեղմը երեք աւուր չափ թողելու է որ թըրջըվին :

Եւ յիշեալ շիւլեքներուն աւելի գործածութի ընելով, հիվանդը բըրդեղէն

չարշաֆներու մէջ փաթթըված՝ անկողինիմը մէջ պառկըցընեն որ հանգչի :

Եւ ապա հիվանդին փորին վրէ հառատով թէրպէյէ եղած տաք մայեաներ, և կամ թէ քէթէն թողուլի ալուրով շաղված, և թիրէմէն թինի խիւլատեովը թըրջըված, խիստ տաք լափաներ դնեն :

Վերջապէս հիվանդին բոլոր մարմնոյն վրայ տաք մոխիրով, և կամ աւազով լեցուն փոքր քեսէներ դնելու աւելի օգտակար է :

Եւ Գօլէճա ցաւին պոտահած տեղերուն շառին մէջը, միայն քացախով, կամ քացախի մէջ բաւական քեափուր խառնելով, (Կղէն) ըսված՝ մեկ գորշին պատրաստութեան գործածութիւնը խիստ օգտակար ըլլալը փորձով հաստատված է . անոր համար հիվանդը խիստ ամուր շիւլելով և տաք իւթիւները վրան պըտըցընելով տաք ցնելու ատենները, յիշէլ գորշին կերպը գըտնալ կարգադրելը կարելի է :

Մհա կերպը այս է . քիչմը չախրի և չախմախի քարերը, կամ թուղայի և երկաթի կտորները՝ կրակի մէջ աղէկ տաք ցնելով, հողէ ամանմը ալ բաւական քացախով լեցնեն, և անանի մեկ մեծ աթոռիմը ներքև դնեն :

Եւ ամանք քացախի մէջ քիչմալ քեափուր խառնելը պաշաճ կը համարին . այսինքն՝ չափաւոր շառապ ուսհիին մէջը հալեցուցած՝ քեափուրիին 2 արէմը՝ 300 արէմ քացախի հետը կը խառնեն . և ասոր նայելով՝ քեափուրով քացախի գործածութիւն ալ հարկաւոր է :

Եւ այս պատրաստութիւնները տեսնըվելէն յետոյ՝ նոյն հիվանդը մերկացընելով՝ աթոռին վրայ նստեցնեն, և միայն գլուխը դուրս թողուն . և ոտքերը բուրդի՝ կամ ուրիշ մեկ տաք բանիմը վրայ կոխել տալով, թէ ինքը և թէ նրա տած աթոռը վերէն ՚ի վայր բըրդեղէն չարշաֆներով չորս կողմը փաթթեն . և յետոյ կրակի վրայ տաք ցուցած չախրի և

չախմասի քարերը , կամ Թուղլայի և երկաթի կտորները , մեկ քանի սանիէիի չափ միջոց տալով՝ մեկ զմեկու ետեւ քաջախի մէջը ձգեն :

Եւ այս կերպով քացախը տաքնալով գորրընդին դէպ'ի վեր ելլալ կըսին . և այս գորրընդով պատրաստութեան գործածութիւնը՝ 10 կամ 15 րոպէի չափ երկարիլ պէտք է :

Եւ հիմանդ գորրընդին վրայէն ելածին պէս՝ խիստ չոր և տաք բրդեղէն չարշափներուն մէջը փաթթելով պառկըցնեն . և անձին վրայ մեկ բարակ քրքրախի նշանը երեւելու ստենը՝ Թող տալու է որ հանգչի . և եթէ քրքրախի նշան չերևի , մինչև բժշկին գալու առե՛նը չարշափներուն մէջը կրկին շարունակ շփել պէտք է : Բայց հիմանդին անձը միայն արտաքուստ տաքցնելը բաւական չըլլալուն համար , ներսէն ալ ջերմացնել պէտք է :

Աստի ամմէն ժամու քառորդի մէջ չայի պէս եռացեալ նոնէի , կամ օղուլ օթիի , և կամ տաք նոնն ուրիշ լաւ հոտաւէա խոտերու մաթպուխէն՝ մեկ փոքր քեասէին մէջը կէսը լեցուցած , և ամմէն կէս ժամին անգամը՝ քիչմը զամխի շուռուպ խառնելով , մեկ մեկ կիւլ պէշէքերիի լեցուն Թքալով ջուրին մէջը՝ անխոնով և քեափուրով եղած նըշաարը ուռհիին՝ 12 էն մինչև 15 կաթիլը կաթեցընեն :

Եւ նոյն մաթպուխը նոնի հիվանդին խրմցընեն . և նմանապէս Մ. լիպլի , և Ս. Էլթիլէ ֆիւրուր , ք' Վըլլի Թայեար ըսված ուռհիին 15 և 20 կաթիլի չափ՝ կէղւր ըստրկած կորեկի և գարիի ալիւրով շինված զօրեղ և տաք մաթպուխին , և կամ մեկ քեասէմը լեցուն՝ սոսկ տաք ջուրին մէջը կաթեցընելով , ամմէն կէս կամ ամբողջ ժամու մէջը՝ մեկ անգամ՝ հիվանդին խմցնեն , որ այս բանէս մեկ քանի տեղերու մէջ շատ օգուտները տեսնուած է :

Եւ յառ անիւ վերջի յիշված դեղե-

րը՝ մինչև բժշկը գալու ըլլայ , երկու անգամէն աւելի հիվանդին չըտալու աղէկ նայիլ : Եւ եթէ նախայիշեալ դեղորայքը չըդանվին նէ , խիստ տաք և հասարակ քիչմը ջուր ստէպ ստէպ հիվանդին խրմցընելն ալ օգտակար է :

Եւ այս դեղերուն տեսակները որքան կարելի է , ժամը յառաջ պատրաստելը թէև պէտք եղած է . սակայն կարգը և գործածութե՛ն եղանակը տւելի աղէկ նայիլ պէտք է :

Երրպէս ալ եթէ կարելի է , հիվանդը տանը մէջի բազմութենէ և իր մերձաւորներէն զատ՝ սենեակիմը մէջ դնեն , և անոր զգեստը խիստ տաք սապուն ջուրի մէջ ձգելը՝ յարմար և օգտակար է :

Եւ ցաւէն նոր առողջութի գըտնալէն յետոյ՝ որքան որ բժշկին յայտնած ըզգուշուէ և նախապատրաստուէ խրատներուն թէև նայիլ պէտք է , սակայն այսու անիւ վերջիշեալ նախապատրաստութե՛ն եղանակին կերպովը վարվելը՝ նոր առողջութի գըտնուելուն պատվէր կըաւովի :

Այսին զի շատ անգամ Վալէուա ցաւին հանգիւյզները առողջութի գըտնալուն յետոյ , կրկին ցաւը նորոգելին տեսնուած է :

Եւ ահա բոլոր Վալէուա ցաւին վերաբերեալ ծանօթութիւններուն կատարումը հասաւ :

Եւս բոլոր մարդիկներէն կրննգըրվի , որ բժշկուէ արհեստի տեղեակ չեղող՝ մեկ քանի եղածիի նման ագահ մարդիկներուն սնտաի կարծեցներովը՝ այս ցաւին պըշկիլը վերցընելու , և շուտով բժշկելու օգտակար ըլլալու դեղերը՝ Վաղէթա Թըլթերուն մէջը անհաւատալի պատմերեն . այն դեղերուն նայելով հաւատարմութի չըլլի :

Այսին զի Գըմնապի տերութիւնը այն ճշմարիտ կերպովը՝ տաանկ օգտակար և աղըու նախապատրաստուէ ստուգելով վերահասու եղած ըլլար , իսկոյն բոլոր աշխարհի կըտարածէր :

